

РИМО-КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА В УМОВАХ ЗАГОСТРЕННЯ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена дослідженню проблеми функціонування РКЦ в умовах дестабілізації суспільно-політичного життя незалежної України. Аналізується становище церкви на окупованих територіях України, перспективи її подальшого розвитку та позиція римо-католицького духовенства щодо змін у суспільно-політичному житті України.

Ключові слова: Римо-католицька церква, Україна, Крим, окуповані території, військово капеланство, релігійні переслідування, репатріація.

The article is devoted research of problem of functioning of Rimo-catholic church in the conditions of destabilization of social and political life of independent Ukraine. Position of church is analysed on the occupied territories of Ukraine, prospect of it, subsequent development and position rimo-catholic clergies in relation to changes in social and political life of Ukraine.

Key words: Rimo-catholic church, Ukraine, Crimea, occupied territories, military kapelanstvo, religious pursuits, repatriation.

Церква ніколи не функціонувала, і не функціонує нині, як окремий цілковито відособлений від політики, держави та суспільства організм. Вона завжди чутливо реагує на будь-які процеси у суспільно-політичному житті країни, що спроможні не лише активізувати церкву в тому чи іншому напрямі, але й інколи скорегувати її структурну мережу. Власне така ситуація наразі має місце і на теренах нашої держави, що у свою чергу, актуалізує тему обраного нами дослідження.

Мета статті – виявити та дослідити основні проблеми функціонування РКЦ в умовах дестабілізації суспільно-політичної ситуації в Україні. Зокрема з'ясувати позицію і ставлення римо-католицького духовенства до окупаційної політики РФ на території України, а також виявити зміни у структурі церкви, спричинені воєнними діями на сході України та анексією півострова Крим.

Переломним як для України, так і РКЦ став 2013 рік. Саме тоді, християнські церкви, зокрема РКЦ активно виступили на захист прав і свобод українського народу. Приводом став факт побиття «беркутівцями» студентів 30 листопада, під час якого було здійснено першу спробу силового розгону мітингувальників, що протестували проти рішення уряду зупинити підготовку до Угоди про асоціацію з Євросоюзом. Своїми першими офіційними заявами римо-католицькі єпископи України засудили дії злочинного уряду та засвідчили готовність боронити, наскільки це дозволено канонами церкви, права громадян незалежної держави.

Неодноразово солідарність з українським народом під час Майдану і теперішніх подій на сході України висловлював апостольський нунцій архієпископ Томас Едвард Галліксон: «Україна як держава і як нація має право на існування у тих кордонах, які були встановлені 1991 року. І тому ніхто не має права ані відбирати території, як це було з Кримом, ані втручатися у внутрішні справи держави, як це зараз відбувається на Донбасі [11, с. 1]». Схвалює колишній апостольський нунцій і участь римо-католицького духовенства у подіях 2013-2014 рр., що, на його думку, є природним явищем, бо священник має бути поруч зі своїм народом в моменти кризи.

Позицію Ватикану щодо подій в Україні озвучив на засіданні Ради міністрів ОБСЄ архієпископ Домінік Мамберті. У своєму виступі він підкреслив, що Католицька церква є близькою до тих, що страждають і зазнали порушення своїх людських прав. Звернув увагу архієпископ й на те, що засоби, якими володіє ОБСЄ, і які призначені для послаблення конфлікту та відновлення клімату довіри й безпеки між державами, на сьогодні виявились неефективними внаслідок недостатньої політичної волі для їх виконання [14, с. 2].

Керуючись принципом, що «війна це завжди поразка людства», перманентно адресує свої звернення до міжнародної спільноти і глава Католицької церкви папа Франциск I. Зокрема римський понтифік закликає український уряд та керівників провідних європейських держав до здійснення конкретних ініціатив на користь миру.

Молитовну підтримку та солідарність з Україною висловив також польський римо-католицький єпископат. Голова Конференції єпископів Польщі архієпископом Юзеф Міхалік та генеральний секретар єпископ Войцех Поляк надіслали лист главі УГКЦ архієпископу С. Шевчуку та Львівському митрополиту РКЦ М. Мокшицькому, у якому засвідчили духовну єдність з усіма громадянами України, що беруть особливу відповідальність за долю своєї Батьківщини [4, с. 2].

Втім, РКЦ не обмежується лише офіційними заявами, зверненнями, постановами та комюніке вищого духовенства. Вагомою є передусім душпастирська підтримка церкви, яка, необхідно відмітити, перманентно надходить від римо-католицьких священнослужителів. Так, з моменту загострення ситуації в Україні, духовенство РКЦ спільно із богосвяченими особами УГКЦ, УПЦ КП та окремими протестантськими релігійними організаціями систематично здійснювали душпастирські функції на Майдані. Допомога мітингувальникам надходила і з боку римо-католицьких парафій. Одним із храмів, що відкрив свої двері перед українцями, що протестували на Майдані Незалежності став Київський собор святого Олександра, де можна було отримати духовну підтримку, відпочити чи просто згіртітись. Люди мали можливість залишитись у його стінах навіть на ночівлю [9, с. 3].

Очікувано і закономірно стала реакція римо-католицького духовенства щодо вторгнення на територію України військових РФ. Приміром, ординарій Одесько-Сімферопольської дієцезії Броніслав Бернацький, 31 липня 2014 року в прямому ефірі Радіо Марія, заявив: «Ми живемо у складний, тривожний час. Маємо свою державу – Україну, маємо свободу релігії, є священники, храми відчинені. Але, з другого боку, існує небезпека втратити цю Україну. Втратити через агресію сусіда, який хоче, щоб Україна жила так, як вони. Але Україна обрала інший шлях, більш демократичний, більш гуманний. За цю демократію ми платимо життями [1, с. 4]».

Засуджує керівник Одесько-сімферопольської дієцезії і бездіяльність світової спільноти, зокрема Європейського союзу та США, які окрім висловлення «глибокого занепокоєння» та «стурбованості» не приймають необхідних рішень для того, щоб допомогти Україні у боротьбі з російською агресією. Закликаючи уряди світових держав зробити все можливе, щоб стримати Росію, єпископ справедливо констатує, що наразі нашою єдиною надією є лише Бог [3, с. 4].

Загострення суспільно-політичної ситуації в Україні вплинуло і на функціонування окремих структурних одиниць РКЦ. Маємо на увазі римо-католицькі громади анексованого Криму, що входять до складу Одесько-Сімферопольської дієцезії. Керівник зазначеної єпархії та вище духовенство РКЦ у Криму неодноразово заявляли про кількісне зменшення членів римо-католицьких парафій півострова. «Парафіяни виїжджають, – зауважив в одному інтерв'ю архієпископ Б. Бернацький, – у зв'язку з чим майбутнє Католицької церкви на цих теренах є невизначеним» [18, с. 5]. Незрозумілим наразі залишається правовий статус кримських римо-католицьких парафій, оскільки столиця дієцезії, якій вони підпорядковуються знаходиться на території України, в Одесі.

Стурбованість римо-католицьких єпископів викликає і психологічний тиск з боку російських спецслужб на духовенство РКЦ. «Служба безпеки Росії, – повідомляє ординарій Б. Бернацький, починає заангажувати священників до співпраці. Наразі панує страх і не кожен священник може це витримати. Настільки отруюють людей, що вони бояться потім усього [18, с. 6]».

Про складність ситуації в Криму неодноразово говорив і єпископ-помічник Одесько-Сімферопольської дієцезії Яцек Пиль, котрий опікується римо-католиками півострова. За словами єпископа, з моменту російської окупації священники РКЦ не виїжджають за межі півострова, оскільки не мають впевненості у тому, що зможуть повернутись назад. Спількування із духовенством Одесько-Сімферопольської дієцезії (її підпорядковуються римо-католицькі громади Криму) відбувається лише у телефонному режимі та через електронну пошту. Навіть посилки із гуманітарною допомогою не пропускають на кордоні [7, с. 2].

Окремою проблемою римо-католиків Криму стала вимога місцевої влади пройти усім релігійним громадам півострова обов'язкову перереєстрацію. Початково, що у кінцевому результаті не вдалось здійснити, місцева влада планувала завершити перереєстрацію релігійних громад до 31 грудня 2014 року. Згодом, наприкінці 2014 року, Держдума РФ розумійчи неспроможність

провести заплановане, поспішно ухвалює рішення продовжити перереєстрацію до 1 березня 2015 року. Однак і ці межі не були остаточноми. Зрештою, усвідомлюючи нереальність виконання законодавчих поправок, поставлених перед релігійними громадами Криму, було вирішено зробити ще одну спробу. Зокрема в ухваленому законі зазначалось, що «...юридичні особи, які є релігійними організаціями, можуть привести свої установчі документи у відповідність до законодавства Російської Федерації і звернутися з заявою про внесення відомостей про них до єдиного державного реєстру юридичних осіб в термін до 1 січня 2016 року [15, с. 1]».

Передбачена процедура перереєстрації юридичних осіб у Криму проводитиметься на основі Федерального Закону РФ від 05.05.2014 року № 124-ФЗ яка, між іншим, містить чимало обмежуючих положень. Водночас віруючі Криму змушені будуть дотримуватись положень Федерального закону РФ «Про свободу совісті та релігійні об'єднання» від 26.09.1997 року № 125-ФЗ, які також, порівняно із законодавством України, суттєво звужують їх права на свободу віросповідання.

Складність у проходженні перереєстрації вносить і той факт, що за Федеральним законом РФ від 26.09.1997 року № 125-ФЗ, створити релігійну організацію зі статусом юридичної особи можуть лише громадяни Росії. Тобто, щоб пройти перереєстрацію римо-католицькі громади повинні мати у своєму складі щонайменше 10 парафіян із російськими паспортами. А це, у свою чергу, змушує віруючих мешканців Криму приймати російське громадянство. У разі відмови – віруючі фактично позбавляються права на об'єднання в релігійну організацію з правовдатністю юридичної особи.

Додаткові проблеми римо-католицьким громадам на території Криму створює російська політика щодо іноземців. Згідно із поясненнями відділення ФМС РФ у Криму, лише зареєстровані релігійні громади матимуть право запрошувати іноземних громадян для проведення релігійної діяльності чи душпастирської роботи. Ті священники РКЦ, котрі не є уродженцями Криму зможуть виконувати свої обов'язки не більше трьох місяців, після чого (терміном на один місяць) зобов'язуються відійти від виконання душпастирських обов'язків і знову звертатись до місцевої влади із проханням про відновлення своєї діяльності.

На сьогодні із проблемою продовження термінів дії посвідок на проживання для іноземних громадян та надання їм дозволу для здійснення душпастирських функцій зіткнулось уже чимало релігійних громад Криму. Приміром, федеральна міграційна служба Росії залишила без настоятеля римо-католицьку парафію Сімферополя (о. Петро Росохацький, будучи громадянином Польщі, працював у Криму протягом 5 років). Не зважаючи на обіцяну допомогу від «прокурора» і «глави» окупованого Криму та гарантування ними проведення перевірки винесеного рішення спекомісії, священник РКЦ так і не зміг отримати дозволу на проживання у Сімферополі [6, с. 2]. Власне цей випадок вказує на те, що по суті місцева влада Криму неспроможна приймати чи розглядати будь-які рішення не узгодивши їх із РФ. Разом із тим, очевидним є і той факт, що ні в Криму, ані в Росії на сьогодні достеменно не знають як необхідно втілювати заплановані ними зміни у сфері релігії. З подібною проблемою зіткнулись і греко-католицькі громади, священнослужителів яких піддали вимушеній ротації через «закон» про обмеження перебування на півострові «іноземних громадян» терміном не більше трьох місяців. Що правда, нові обмеження не стосуються духовенства УПЦ МП, яке має на півострові особливий привілейований статус і бере безпосередню участь у розбудові «русского мира» в Україні.

Безперспективними стали сподівання кримських римо-католиків повернути у власність культові приміщення, ліквідовані радянською владою. Очевидно, без надії на втілення лишається прагнення римо-католиків Сімферополя повернути у власність культових будівель, що нині використовуються не за призначенням. Окрім того, є загроза для збереження права власності та доступу до культових та інших споруд тих релігійних громад Криму, які не перереєструвались.

Анексія Криму також внесла адміністративні зміни у функціонування РКЦ на теренах півострова. Зокрема, 22 грудня 2014 року Апостольський Престол домовився із урядом Росії про те, що з кримських римо-католицьких парафій, які структурно належать до Одесько-Сімферопольської дієцезії, буде створено душпастирський округ, підпорядкований Єпископату РКЦ в Україні та Святому Престолу. Керуватиме ним Центральний орган, який очолить єпископ-помічник Одесько-Сімферопольської дієцезії Яцек Пиль. Наданий Апостольською столицею документ затвердив Сімферопольського єпископа як делегата для вирішення адміністративних питань, надавши йому права ординарія на території Криму. Канонічно ж кримські парафії і надалі належатимуть до Одесько-Сімферопольської дієцезії. Такий крок, з боку Апостольської столиці, переконує Я. Пиль, вимушений – іншого варіанту зберегти римо-католицькі громади на території окупованого Криму наразі немає.

Втім, згодом стало відомо, що офіційно зареєструвати пастирський округ як централізовану релігійну структуру, кримським римо-католикам не вдалось. Міністерство юстиції Сімферополя, погодивши свої дії з Москвою, постановило, що створити пастирський округ на півострові РКЦ зможе лише за умови перереєстрації усіх своїх парафій. Наразі ж кримські римо-католицькі парафії перебувають у стадії «поновлення» свого «легального» функціонування без місцевого централізованого органа. Власне ця ситуація додатково підтвердила, що Крим стає територією, де легально можуть функціонувати виключно православні парафії, підпорядковані РПЦ.

Поки ж для підтримки життєздатності місцевих парафій РКЦ делегувала на півострів двох священнослужителів з Кам'янець-Подільської дієцезії – о. Валентина Розгона та о. Вадима Варфолом'єва. Один священник буде проводити душпастирську роботу у м. Керч, а інший – закріплюється за громадою м. Сімферополь. Однак, прагнення вищого духовенства РКЦ залишитись попри все на території окупованого Криму не завжди позитивно оцінюється її віруючими, викликаючи з їхнього боку певний осуд позиції кримського духовенства. Не випадково в одному із своїх звернень єпископ Я. Пиль заявив: «Не засуджуйте нас! Це моє головне прохання до українців на материк. Не судіть духовенство та вірних, які залишилися в Криму. Ми просто хочемо бути добрими християнами. Прагнемо жити у мирі та злагоді зі всіма [5, с. 6]».

Значно складнішою є ситуація на сході України, де переслідуються усі церкви, окрім УПЦ Московського Патріархату. На територіях так званих «ДНР» і «ЛНР» віруючі різних церков, окрім зазначеної вище, від самого початку воєнних дій зазнають релігійних утисків і переслідувань. Про цей факт говорять не лише українські експерти та пересічні свідки трагічних подій на сході, але й закордонні фахівці у сфері релігії. Так, про очевидні релігійні переслідування на територіях, підконтрольних бойовикам РФ, йдеться у щорічному звіті Комісії США з міжнародної релігійної свободи (USCIRF), представленому у Вашингтоні 30 квітня 2015 року. Зокрема, повідомляється, що 4-тисячна група проросійських бойовиків під назвою «Руська Православна Армія», яку очолив колишній російський офіцер військової розвідки, була залучена до релігійних переслідувань. Зауважимо, що ще у травні 2014 року представники самопроголошеної «ДНР» прийняли текст власної «конституції», яка визначила релігійну нетерпимість основою своєї політики. У статті 9 цього «документа» зазначено: «Первісною та пануючою вірою є православна віра, що сповідується Руською православною церквою (Московський патріархат) [19, с. 4]».

Ще на початку розгортання військових дій на Донбасі чимало священників стали жертвами викрадень і знущань з боку терористичних угруповань регіону. Зокрема, 27 травня 2014 р. під час вуличної молитви у Донецьку озброєними сепаратистами був викрадений священник РКЦ Павло Вітек. А 15 липня 2014 р. у Горлівці на Донеччині бойовики «ДНР» взяли в полон римо-католицького священника, донецького декана Віктора Вонсовича. Упродовж 11 днів його утримували в захопленій будівлі СБУ [16, с. 7]. Звільнили священника лише 25 липня 2014 р. за умови, що він не повернеться у Горлівку. Уразі невиконання вимоги бойовики погрожували розстріляти донецького декана. Відомо, що після цих випадків вище духовенство РКЦ на деякий час навіть заборонило священнослужителям римо-католицьких дієцезій України їздити на території підконтрольні бойовикам.

Але не зважаючи на очевидну небезпеку та ризик, римо-католицьке духовенство і надалі продовжує духовно підтримувати не лише переселенців з окупованих територій України, але й українських військових. Перманентною для РКЦ стала присутність її священнослужителів у зоні АТО. Найактивнішим у душпастирській справі є духовенство Києво-Житомирської та Кам'янець-Подільської дієцезії, яке систематично відвідує українських військових на сході України з метою моральної підтримки. Серед них: о. Фіделіс Волністов OFM, о. Сергій Серебровський, о. Микола Мишовський (зона бойових дій неподалік Маріуполя), о. Олександр Коцюр (зона неподалік Донецького аеропорту, за 25 км. від передової), о. Олександр Орхівський, о. Віталій Слободян. Священники відвозять військовим речі особистого вжитку, проводять індивідуальні бесіди, роздають розарії, відправляють меси.

Систематично надходить допомога українській армії і від римо-католицьких парафій. Організуючись у волонтерські групи, римо-католики споруджують для українських військових маскуванняльні сітки, шиють спальні мішки, надають фінансову допомогу для закупівлі приладів нічного бачення, спецодягу, засобів оборони та ліків. До благодійних акцій долучаються і наймолодші члени парафій. Зокрема діти зплітають жовто-блакитні та червоно-чорні розарії, висловлюють свою підтримку військовим у формі листів та малюнків, які волонтери відвозять солдатам на Схід.

В основному такі акції започатковувались з метою підтримки парафіян, яких призвали до армії. Однак згодом вони розширювались, охоплюючи своєю допомогою не лише конкретних осіб, але й цілі батальйони чи військові підрозділи. Наприклад, за таким зразком формувалась волонтерська група «Допомога» (парафія Святого Архангела Михаїла у Дунаївцях – Хмельниччина) та ініціативна група волонтерів «Католики Бердичева – Воїнам України» (створена парафіянами при Всеукраїнському Санктуарії Матері Божої Святого Скапулярія). Крім молитовної підтримки католики-волонтери надають матеріальну допомогу українським військовослужбовцям, забезпечують медикаментами окремі військові підрозділи, фінансово підтримують поранених. За останні місяці лише ініціативна група волонтерів Бердичева значно розширила кількість військових частин для допомоги. До 26 Бердичівської артилерійської бригади, 95 аеромобільної бригади, ремонтного батальйону з Новоуївинська додалися 10 батальйон територіальної оборони «Полісся», військова комендатура міста Бердичева та 30 механізована бригада з Новоград-Волинського [17, с. 8].

До організації допомоги постраждалим внаслідок бойових дій на сході України активно долучаються благодійні організації Польщі. Приміром, 14 травня 2015 року із Варшави до Івано-Франківська прибув вантаж рятувального та навчального обладнання для Мальтійської служби допомоги в Україні, загальна вартість якого сягає понад 154 000 злотих (877 000 грн.) [20, с. 2].

Спільно з українською владою Міністерство закордонних справ Польщі організувало евакуацію осіб польського походження, що проживали на території Донецької та Луганської областей, контрольованих проросійськими сепаратистами. Евакуація розпочалась 10 січня і тривала до 13 січня 2015 року. Загалом, за різними даними, було переселено від 178 до 183 людей, що мали Карту поляка або відповідали умовам її отримання. В організації акції взяла участь і РКЦ України, зокрема, на римо-католицьке духовенство було покладено завдання інформувати місцевих жителів про розгортання програми репатріації для поляків на окупованих сепаратистами територіях. Також для біженців з Донбасу вони організували прощальну месу, яку відправив єпископ-емерит Мар'ян Бучек.

Після перельоту до Польщі евакуйованих посилили у навчально-відпочинковому центрі благодійної організації «Карітас» в Рибакх (північно-східна частина Польщі) (155 осіб) та пансіонаті Кабінету ради міністрів (28 осіб), розташованому неподалік вказаного вище населеного пункту [10, с. 5]. Наразі усіма евакуйованими опікується МВС РП та Римо-католицька церква.

Також польський уряд з жовтня 2015 року розпочав евакуацію етнічних поляків з Маріуполя, який 24 січня 2015 року обстріляли бойовики (загинуло понад 30 мирних жителів). Як зазначив глава МЗС Польщі Г. Схетина, урядовою програмою буде охоплено 160 осіб польського походження і члени їхніх родин, які прописані та живуть в Маріуполі або прилеглих районах (Першотравневому, Володарському, Новоазовському) [13, с. 1]. Після переїзду (планується на кінець листопада) особи польського походження отримають дозвіл на постійне проживання і матимуть такі ж права, як громадяни Польщі, за винятком права голосу на виборах. Польський уряд взяв на себе зобов'язання фінансувати програму адаптації переселених українців, куди входить психологічна і матеріальна допомога, медична опіка, професійна консультація, організація інтенсивного курсу польської мови та принципів життя у цій країні, а у подальшому допомога у пошуку власного житла і роботи.

Підсумовуючи, необхідно відмітити, що загострення суспільно-політичної ситуації в Україні, зумовлене військовою агресією РФ, негативно вплинуло не лише на розвиток незалежної держави, але й внесло деструкцію у функціонування РКЦ. Анексія півострова Крим та окупація східних областей України фактично змінили релігійну карту незалежної держави, скоротивши кількість її релігійних організацій та створивши несприятливі умови (на окупованих територіях) для подальшого легального функціонування церков проукраїнського спрямування. Очевидним стало і те, що РКЦ на сьогодні, попри складність ситуації, продовжує підтримувати не лише постраждале населення України, але й надавати необхідну душпастирську допомогу захисникам державних кордонів нашої країни.

Джерела та література

1. Архієпископ Б. Бернацький: «Росія хоче, щоб ми жили, як вони» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.credo-ua.org/2014/08/120745>
2. Архієпископ Петро Мальчук: Присутність священників в зоні АТО є необхідною [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.credo-ua.org/2014/11/126428>
3. Заява єпископа Б. Бернацького щодо ситуації в Криму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.catholicnews.org.ua/www.catholic-media.org>
4. Знак солідарності єпископів Польщі з Україною [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.catholic-media.org/.../index.php>
5. Список із Криму «Не засуджуйте нас» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.credo-ua.org/2015/01/129291>
6. Із Криму почали висилати католицьких священників [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.credo-ua.org/category/news/ukraine/page/9>
7. Католики Крима в ізоляції і страхі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.katolik.ru/strany-sng/118920-2-tys-katolikov-v-krimu>
8. Крим залишиться у складі Одесько-Сімферопольської дієцезії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dioceselviv.org/index.php?option=com_content&view=frontpage&lang=uk&limitstart=620
9. Молодь київської парафії святого Олександра молитемється цілу ніч за Україну [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.catholic-media.org/ua/index.php>
10. Нове життя біженців із Донбасу у Польщі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.polradio.pl/5/198/Artykul/193905>
11. Нунцій: Ісус молиться про єдність Церкви, а не про те, щоб були знищені інші [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.credo-ua.org/>
12. Об'єднана Європа – ідея католицького світу, – єпископ С. Широкоградюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.catholic-media.org>
13. Польща евакуйовує етнічних поляків з Маріуполя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.portal.lviv.ua/.../polshha-evakuovuyue-etnichnih-poly>
14. Представник Ватикану про ситуацію в Україні на засіданні Ради міністрів ОБСЄ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.radiovaticana.va/news/2014/12/08/>
15. Продовжено перереєстрацію релігійних організацій Криму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mirvam.org/2014/07/05/>
16. Хронологія терору: бойовики «ДНР» і «ЛНР» переслідують християн Донбасу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1470%253A1&catid=34%253Aua&Itemid=61&lang=uk
17. Це не благодійність, а наш обов'язок, – католики Бердичева про допомогу армії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.credo-ua.org/2014/12/126697>
18. Чи залишаться у Криму католики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://catholicnews.org.ua/chi-zalishatsya-u-krimu-katoliki>
19. Яку з Церков на Донбасі не утискають бойовики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.credo-ua.org/2015/01/129306>
20. Яручик Р. Мальтійська служба допомоги [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.credo-ua.org/2014/12/12670>